

Mar. 26. 6. 1.
Mar. 14. 1.
Luc. 22. 6. 1.

ANTE diem festum Pasche, sciens Iesus, quia venit hora eius, ut transeat ex hoc mundo ad Patrem: cum dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos. 2. Et cena facta, cum diabolus iam misisset in cor, ut traderet eum Iudas Simonis Iscariot: 3. sciens quia omnia dedit ei Pater in manus, & quia a Deo exiit, & ad Deum vadit: 4. sumpsit a cena, & ponit vestimenta sua, & cum accepisset linteum, circumcinxit se. 5. Deinde mittit aquam in pelvum, & cepit lavare pedes discipulorum, & extergere linteo, quo et ei circumcinxit. 6. Venit ergo ad Simonem Petrum. Et dicit ei Petrus: Domine, tu mihi lauas pedes? Respondit Iesus, & dixit ei: Quod ego facio, tu nescis modo, scies autem postea. 7. Dicit ei Simon Petrus: Non laabis mihi pedes in aeternum. Respondit ei Iesus: Si non lavero te, non habebis partem mecum. 8. Dicit ei Simon Petrus: Domine, non tantum pedes meos, sed & manus, & caput. 10. Dicit ei Iesus: Qui lotus est, non tanget nisi ut pedes lauet, sed et mundus totus. Et vos mundi estis, sed non omnes. 11. Sciebat enim, quia iam esset, qui traderet eum: propterea dicit: Non estis mundi omnes. 12. Postquam ergo lauit pedes eorum, & accepit vestimenta sua: cum recubisset iterum, dixit eis: Scitis, quid fecerim vobis? 13. Vos vocatis me Magister, & Domine: & bene dicitis, sum enim. 14. Si ergo ego laui pedes vestros, Dominus, & Magister: & vos debetis alter alterius lavare pedes. 15. Exemplum enim dedit vobis, qui quem admodum ego feci vobis ita & vos faciatis. 16. Amen, amen dico vobis: Non est servus maior Domino suo: neque apostolus magister eius, qui misit illum. 17. Si hoc scitis, beati eritis, si feceritis ea. 18. Non de omnibus vobis dico ego scio quos elegerim, sed ut adimpleatur Scriptura: Qui manducavit mecum panem, leuabit contra me calcaneum suum. 19. Amodo dico vobis, priusquam fiat: ut cum factum fuerit, credatis, quia ego sum. 20. Amen, amen dico vobis: Qui accipit qui quem misero, me accipit: qui autem me accipit, accipit eum, qui misit me. 21. Cum haec dixisset Iesus, turbatus est spiritu: & protestatus est, & dixit: Amen, amen dico vobis: Quia nunc ex vobis tradet me. 22. Assuecibans ergo ad invicem discipuli, hesitantes de quo diceret. 23. Erat ergo recubens vnus ex discipulis eius in sinu Iesu, quem diligebat Iesus. 24. Inuit ergo huic Simon Petrus, & dixit ei: Quis est, de quo dicit? 25. Itaque cum recubisset ille supra pectus Iesu, dicit ei: Domine quis est? 26. Respondit Iesus: Ille est cui ego intinctum panem porrexero. Et cum intinxisset panem, dedit Iudas Simonis Iscariot. 27. Et post buccellam, intravit in eum Satan. Et dicit ei Iesus: Quod facis, facinus? 28. Hoc autem memo sumi dicitur benedictum ad quod dixerit ei. 29. Quidam enim putabant, quia loculus habebat Iudas, quod dixisset ei Iesus: Ene ea que opus fuit vobis ad diem festum: aut egeatis ut aliquid daret. 30. Cum ergo accepisset ille buccellam, exiit continuo. Erat autem nox. 31. Cum ergo exisset, dixit Iesus: Nunc clarificatus est filius hominis: & Deus clarificatus est in eo. 32. Si Deus clarificatus est in eo, & Deus clarificabit eum in fine ipsius: & continuo clarificabit eum. 33. Filii, adhuc modicum vobiscum sum. Querens me, & sicut dixi Iudaeis: Quo ego vado, vos non potestis venire, & vobis dico modo. 34. Mandatum novum do vobis: Ut diligatis invicem, sicut dilexi vos, ut & vos diligatis invicem. 35. In hoc cognoscet omnes, quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem. 36. Dicit ei Simon Petrus: Domine, quo vadis? Respondit Iesus: Quo ego vado non potes me modo sequi, sequeris autem postea. 37. Dicit ei Petrus: Quare non possum te sequi modo? animum meum pro te ponam. 38. Respondit ei Iesus: Animum tuum pro me ponas? Amen, amen dico tibi: Non cantabit gallus, donec ter me neges.

Inf. 13. c. 20.
Mar. 10. c.
24.
Luc. 6. f. 40.
Inf. 10. c. 10.
Mat. 10. d.
40.
Luc. 10. c. 16.
Mat. 16. b.
13.
Mar. 14. a.
1.
Luc. 22. b. 21.
Sup. 7. e. 14.
Luc. 19. d.
18.
Mat. 11.
Inf. 13. b. 11.
Mat. 14. c.
13.
Mar. 14. c.
20.
Luc. 22. c. 33

ANTE diem autem festum Pasche, Aggreditur D. Iohannes ad narrandam Christi passionem exordio ab ultima eius cena sumpto, vnde ad mortem discessit. Quia in re de industria videtur, quae ab aliis Euangelistis dicta erant praeterire; ea vero dicere, quae praetermissa ab aliis erant. Alij vitam certam, institutionemque; Eucharistiae copiose descripterant, lotionem vero pedum, & concionem illam ad discipulos post cenam habitam praeterierant. Iohannes contra lotionem pedum, & concionem narrat: cenam & Eucharistiam praetermissit, partim quod de Eucharistia satis multa dixisset alij, partim quod & ipse de ea cap. 6. disseruisset. Nos deinceps quae ab aliis Euangelistis dicta non sunt, a Iohanne vero dicuntur, explanabimus: quae ab aliis dicta sunt, cum & a nobis ad illos sine explicata praetermitteremus. Notat Iohannes tempus, quo lotio pedum, quae narrare incipit, facta sit, & rationem, quia Christus ad ducendus id fecerit. Quod vtrumque pericinet ad diligentiam, & ad fidem scribentium historiam. Tempus designat, cum ait: Ante diem autem festum Pasche, id est pridie Pascha, vt ex aliis constat Euangelistis, qui cenam illam pridie, quam Christus pariteretur, factam fuisse tradunt, Mat. 26. 17. Mar. 14. 12. Luca 22. 7. Cum autem duplex eo anno fuerit Pa-

schia, alterum Christi, alterum Iudaeorum, vt Mar. 26. 1. disputauimus, quae vni nonnulli pridie vnius Pascha intelligat Euangelista facta lotionem pedum. Quodam pridie Pascha, Iudaeorum interpretantur, quod ab illis die labbati, post Christi mortem celebratum est, tum quod credendum sit, Euangelistam popularem loquentem consuetudinem vtriusque, vt lector, quae dicebat, intelligeret, populum autem Pascha non illud, quod Christus, sed illud, quod ipse celebrauit vocare solitum: tum quod lotio pedum non ante diem Pascha Christi, sed intra ipsum Pascha die facta est. Inchoabantur a Iudaeis ales a primo vespere, & in vespertum alterum terminabantur; lotio autem facta est intra primum vespertum, id est, inchoato iam Christi Pascha, & quod idem est, primo die azy-morum, vt Matthaeus, & Marcus, & Lucas docent, non ergo potuisse pridie eius diei lotionem fieri. Sed non dubito, quin Iohannes Pascha Christi voluerit significare, de eo enim omnes Euangelistae loquuntur, atque illud ipsum vulgo Pascha vocabatur, quia verum erat Pascha, quam eo anno a Iudaeis non tam Pascha ipsum, quod loco suo moueri non poterat, quae eius celebratio in sequentem diem translata fuerat. Quod qui non intelligit, legat quae apud Matthaeum

Dicit Iudas vnus a primis ad autem.

Multa sunt Christum vocare solent.

cap. 26. 1. disputauimus. Hoc ita esse ex aliis constat Euangelistis, qui hunc ipsum diem, quo lotio pedum facta est, primum azy-morum diem vocant, cum idem sit primum azy-morum dies, & Pascha; & tamen alij Euangelistae populari, vt optimo, more loquebantur. Vtrumque ergo verum est hanc lotionem, & intra diem Pascha Christi, & pridie eius factam fuisse. Cum enim duplex dies sit, naturalis viginti quatuor horarum qui apud Iudaeos ab vno vespere, vique ad alterum non erebatur, & artificialis, aut vialis, vt vocant, qui ab ortu solis vna ad occasum; lotio intra diem Pascha Christi naturalem, & ante diem artificialem facta.

Sciens Iesus quia venit hora eius, ut transeat ex hoc mundo ad Patrem. Cum dicit, sciens ostendit Christum nec ignatum, neque inuitum mortem obuiis, sed cum fecerit, quo tempore, quo loco, & qua ratione morturus esset, ipse se ad mortem comparasse, vt Cyrillus, Theodoros Mopstensis, obstruarunt. Nec vero significat tunc scuisse, id est, didicisse, sciebat enim, vt Chrysolomus, & Theophylactus aiunt, iam inde vni ueritate, sed scuisse semper illud esse moriendi tempus Patre constitutum, quod tunc videbat appropinquare. Videtur etiam mihi tacita esse antithesis ad superiora tempora, quoad Rupertus animaduertit. Saepè Euangelista nauaueat, cum Iudaei uellent in Christum manus iniicere, eum refugisse, quia nondum uenerat hora eius, vt cap. 7. 30. & 8. 20. nunc e contrario dicitur non modo non refugisse, sed etiam antequam Iudaei ad comprehendendum uenissent eum, ipsum se ipone facta ad mortem praeparasse. Cum autem dicit, ut transeat ex hoc mundo ad Patrem, iudicat sciuisse eum non ita le moriturum, quodammodo huiusmodi caeteri mortifere, vt vique ad vltimum uitae diem non esset restitueretur; sed ita potius, ut eius more transiit potius ex hoc mundo ad Patrem esse uideretur, quod paulo post resurrecturus esset. Quamquam non mori tempus ipsam, sed mortem simul, & alienationem in caelum tantum mihi uideatur appellare. Per mortem enim solam, si post resurrectio in caelum non ascendisset, non diceretur ad Patrem transisse. Illud etiam mihi uideor animaduertere inter mundum, & Patrem antithesim quandam significari, perinde ac si diceret, vt ex loco misericordiae, & laboris, ad locum requirit, atque felicitatis transiret, vt caelum simul te citre reddat, quare mortem minime recusat. Quis enim tantum a miseria ad felicitatem recusat? Id nobis exemplum esse potest. Spes, inquit Augustinus, membris in capite data est, quod essent illo transire sine dubio securura. Quod ergo insidat, & ab hoc capite, atque ab eius corpore alieu? Nonne & ipsi transeunt, quia non permittunt? Transeunt plane & ipsi, sed aliud est transire de mundo, aliud est transire eum mundo: aliud ad Patrem, aliud ad hostem. Nam & de ipso transiunt: non enim persequendo manserunt: non tamen transiunt per mare ad regnum, sed in mare ad interitum.

Christi mortem non mori tempus ipsam, sed mortem simul, & alienationem in caelum tantum mihi uideatur appellare.

Drad. 55.

Sciens Iesus quia venit hora eius, ut transeat ex hoc mundo ad Patrem. Cum dicit, sciens ostendit Christum nec ignatum, neque inuitum mortem obuiis, sed cum fecerit, quo tempore, quo loco, & qua ratione morturus esset, ipse se ad mortem comparasse, vt Cyrillus, Theodoros Mopstensis, obstruarunt. Nec vero significat tunc scuisse, id est, didicisse, sciebat enim, vt Chrysolomus, & Theophylactus aiunt, iam inde vni ueritate, sed scuisse semper illud esse moriendi tempus Patre constitutum, quod tunc videbat appropinquare. Videtur etiam mihi tacita esse antithesis ad superiora tempora, quoad Rupertus animaduertit. Saepè Euangelista nauaueat, cum Iudaei uellent in Christum manus iniicere, eum refugisse, quia nondum uenerat hora eius, vt cap. 7. 30. & 8. 20. nunc e contrario dicitur non modo non refugisse, sed etiam antequam Iudaei ad comprehendendum uenissent eum, ipsum se ipone facta ad mortem praeparasse. Cum autem dicit, ut transeat ex hoc mundo ad Patrem, iudicat sciuisse eum non ita le moriturum, quodammodo huiusmodi caeteri mortifere, vt vique ad vltimum uitae diem non esset restitueretur; sed ita potius, ut eius more transiit potius ex hoc mundo ad Patrem esse uideretur, quod paulo post resurrecturus esset. Quamquam non mori tempus ipsam, sed mortem simul, & alienationem in caelum tantum mihi uideatur appellare. Per mortem enim solam, si post resurrectio in caelum non ascendisset, non diceretur ad Patrem transisse. Illud etiam mihi uideor animaduertere inter mundum, & Patrem antithesim quandam significari, perinde ac si diceret, vt ex loco misericordiae, & laboris, ad locum requirit, atque felicitatis transiret, vt caelum simul te citre reddat, quare mortem minime recusat. Quis enim tantum a miseria ad felicitatem recusat? Id nobis exemplum esse potest. Spes, inquit Augustinus, membris in capite data est, quod essent illo transire sine dubio securura. Quod ergo insidat, & ab hoc capite, atque ab eius corpore alieu? Nonne & ipsi transeunt, quia non permittunt? Transeunt plane & ipsi, sed aliud est transire de mundo, aliud est transire eum mundo: aliud ad Patrem, aliud ad hostem. Nam & de ipso transiunt: non enim persequendo manserunt: non tamen transiunt per mare ad regnum, sed in mare ad interitum.

Cum dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos. Sciens, hoc est vobis idem Apostolos appellare nemini dubium esse potest, & ex sequenti historia perspicuum est, sius quippe vocat eos, quibus continuo pedes lauit, autem solis Apostolis, solusigitur Apostolus fuit, id est domesticus, ac familiaris eius vocat. Multis enim modis Christus suos vocare solet, vt Theophylactus, & Euthymus adnotant, aut quia creati ab eo sunt; quae modum omnes homines suos appellauit cap. 11. In propria uenit, & suum non receperunt; aut quia ab eo electi, ac praedestinati; vt 2. Tim. 1. 9. Cognouit Dominus, qui sunt eius, aut qui domestici eius sunt, quamuis praedestinati non sint,

Nam Iudas quidem praedestinator non erat, tamen inter suos hoc loco connumeratus, quia & illi inter caeteros pedes lauit, itaque Cyrilli interpretatio non probat, qui hoc ad omnes homines, neque Rupertus, qui ad omnes electos refert. Multo quae sit, quare ad dilectos, Quierant in mundo, Chrysolomus, Leon-tius, Theophylactus, & Euthy, putant ad dilectos tantum Patriarcharum, & aliorum in eorum hoc dicit esse, qui cum domestici quoque fuissent Dei, in hoc mundo iam non erant. At quid ea distinctione opus erat? Magis etiam videtur alienum, quod Graecus Cyrillus, ait ad distinctionem angelorum hoc esse additum, qui cum Christi familiares, & creaturae essent, tamen non erant in hoc mundo. Quis enim dubitare poterat non agi de angelis, cum de ianuis pedibus ageretur? Quem ergo uerum sensum esse a bitron, cum apud nullum auctorem grauem inuenio. Mundum hic emphatice sumi pro loco periculo, & miseriarum pleno, vt cum dixit paulo ante, ut transeat ex hoc mundo ad Patrem. Significat igitur Euangelista tacite causam, cur suos Christus hoc potissimum in tempore dilexerit, quia eos nimirum in hoc mundo, id est inter media pericula relictos effert; itaque, misericordia quadam motum maiorem erga illos, quam uquam antea amorem ostendit. Quare illud simul indicat Euangelista magis Apollolis, quum sibi consolatione opus esse. Se a miseria ad felicitatem transeire, illos in medijs miserijs, & periculis temerare: At quid est, in finem dilexit eos? Augustinus, & Beda, duas dant bene interpretationes. Altera est, vt finem Christum significet, quia Christus, vt ait Apollolus, finis est dilexisset igitur in finem, id est, propter se, aut iam illis gloriam impetendo. Altera, dilexisset, in finem, id est, vique ad mortem, id est, ut ipso illis moreretur, vt Rupertus etiam exponit. Alii quidam interpretantur in finem, id est, vique ad finem uitae suae. Alii, maxime dilexit sub finem uitae. Ego Chrysolomus, Leon-tius, Theophylactus, & Euthymus interpretatione probat qui in finem, pro perfectio, hoc est, ut in fine uiae ponantur, sensumque esse, cum semper Christus suos dilexisset, ad Patrem tamen discessurus multo maiorem erga illos amorem ostendit; lauit enim eorum pedes, quod antea autquam fecerat. Reddit enim causam Euangelista, quam ob rem discipulorum pedes lauerit, cum nunquam ante lauerit, nimirum ut discedentes ex mundo maiorem erga illos amorem ostenderet. Quapropter Cyrilli, & Rupertus opinionem minime probat, qui totam hanc electionem a lotionem pedum ita disungunt, vt eam nullo modo putent pertinere.

1. Et cena facta. Magna hic inter interpretes contentio est, quam cenam Euangelista factam intelligat? Quam, in quibus grauis etiam auctor Cyprianus, cenae nomine quiddam in ea cena factum esse etiam Eucharistiae institutionem intelligentes, & factam, id est, finitam interpretantur existimant Christum post traditam discipulis Eucharistiam eorum lauisse pedes. In quorum sententia tria non probat. Quod Eucharistia cenam vocari putant, quem Caluinitium errorem apud Matthaeum reuertimus. Deinde quod post Eucharistiam pedes discipulorum Christi lauisse dicant. Quod ex eodem hoc Euangelista sic illi reuellit. Sciebat enim uerbu 12. post lotionem pedum iterum recubuisse, nondum ergo finierat, quid quid in cena illa facturus erat. Quod autem in ea cena vltimum fecit, hoc fuit, vt corpus, & sanguinem suum discipulis traderet, vt ex Luca c. 22. 20. & D. Paulo 1. Cor. 11. 23. perspicuum est, ergo postquam pedes lauit, Eucharistia dedit. Deinde postquam pedes lauit dixit, Vnus ex vobis me traditurus est, vt costat

Mundum hic quatuor dicitur.

Quid est, in finem dilexit eos Rom. 10. p.

Christus pedes discipulorum lauit ante Eucharistiam.

ex vers. 11. at hoc dixit antequam Eucharistiam discipulis daret, & tota cœna actio finita esset, vt ex aliis tribus Euangelistis competunt esse; non igitur post, sed ante quam Eucharistiam discipulis daret, eorum pedes lauit. Tertius error est, quod causam lotionis pedum non intelligant. Etenim propterea pedes Christi discipulorum lauit, vt externo illo doceret symbolo non debere homines impuros, atque illos ad suamendam factos sanctam, ac diuinam Eucharistiam accedere; quod, si post datam fecisset Eucharistiam, docere non potuisset. Alii contra cœnam pro esu agni accipientes, & factam, hoc est paratam intelligentes, Christum ante esum etiam agni pedes Apostolorum lauisse putant. More enim Orientalium gentium Christum vltimum hoc cum discipulis conuiuium celebrasse. Solitos conuiuias in magnis, splendidisq; conuiuuiis lotis prius pedibus ad cœnam accedere, quod ex nonnullis quoque profanis, ac peruectis discipulis auctoribus. Credo ego ne in mentem quidem venisse Christo, vt ea de causa laueret pedes. Et tota hæc sententia cum vs. bis pugnat Euangelistæ, q. versu 4. Christum, vt discipulorum laueret pedes, à cœna dicit surrexisse; iam ergo aut finierat cœnam, aut ecce cœna cœperat, & y. 11. scribit, postquam pedes lauit, iterum recubuisse; ergo antequam laueret, iam accubuerat. Alii inchoatam quidem, sed non finitam cœnam interpretantur; cœna autem esum agni vocari. Quæ Augustini, Bedæ, & Rupertii videntur esse sententia. Sed ea ipsa, quamuis & per se ipsa, & auctoribus probabilior, tamen vno Euangelistæ verbum refutatur. Constat enim Iudæos stantes, & caleceatis pedibus solitos agnum edere, quem ritum seruasse Christum credendum est. Euangelista autem dicit eum à cœna surrexisse, non ergo surrexit ab esu agni. Alii aliam communem cœnam fuisse putant, quæ post esum agni apposta fuerit, quia inchoata nondum autem finita Christus surrexit, ac pedes discipulorum lauerit, post ad eam aboluendam recubuit. Itaque quod nos ter interpretatur *supra f. 11.*, ipsi reddunt, cum cœna fieret, id est, inter cœnandum. Neq; hæc sententiam probare possum. Primum quia, vt verba ipsa Euangelistæ, eorumq; versionem expendamus, non dicit Euangelista *δέπειν προσέειπεν*, cum cœna fieret, sed *δέπειν προσέειπεν*, cum cœnam iam facta esset, quæ admodum Græci omnes codices, & impressi, & manuscripti, quos legerim, habent. Quamuis Nonnus postea *δέπειν προσέειπεν*, vertat, ideo, vt opinor, quia metri ratio non patiebatur, vt diceret *δέπειν προσέειπεν*. Deinde quæ ratio erat, vt Christus inchoata, & nondum finita cœna ad lauandos pedes surgeret? Denique si rationem consideremus, quamobrem Christus discipulorum lauit pedes, quam paulo post sumus explicaturi, intelligemus non ante finitum omnino cœnam commode lauari omnino potuisse. Res ergo, vt ego quidem sentio, ita se habet. Tres cœnas Christus, vt nonnulli auctores obseruauerunt, illa nocte fecit. Prima fuit legalis illa Paschalis agni. Ante ea inchoata, nondum autem finita; aut continuo ea peracta ante quam aliam inchoaretur, Christum non lauisse pedes modo probauimus; quia eam cœnam flammam lumere oportebat, & Euangelista dicit eum surrexisse. Secunda fuit communis, quæ finita iam Paschalis cœna, quæ non tam exaltandæ, nutriendæque nature, quam fecundæ legalis cœremonie causa sumebatur, apponi solebat, vt qui agnum ederent, si largiore ad saturitatem indigerent cibo, vltimis cibis saturarentur. Ante hæc, aut inter hæc Christum non lauisse pedes modo etiam à nobis probatum est. Tertia fuit Eucharistia, quam nemo tamen aut Euangelistarum, aut Apostolorum cœnam vocat.

Quis de causa Christus pedes lauerit.

Exod. 11. 11.

Tres Christi cœnæ.

Exod. 11. 11.

Finita igitur secunda cœna, antequam tertiam, id est, Eucharistiam in eiperet Christus, surrexit, & Apostolorum pedes lauit. Hæc sententia si non alia ratione, sola tamen aliarum opinionum refutatione probari possit. Cum enim plures interpretationes, vt apparet esse non possint, & cæterum, vt probauimus, nulla vera sit, hanc veram esse necesse est. Deinde hæc sola, quæ secundo fiebat loco visitato loquendi more cœna vocabatur. Nam prima non cœna, sed *Phascha*, aut *Pascha* vocabatur: tertia autem nunquam cornu nisi à nouis hæreticis vocata est. Itaq; ipsa verbi proprietate docet finita secunda illa, quam diximus, cœna surrexisse Christum, eumque discipulorum lauisse pedes, vt Eucharistiam illis traderet, recubuisse. Præterea cum hæc pedum lotionem, vt paulo post dicitur sumus, docere Christus voluerit oportere eos, qui ad sumendam Eucharistiam accederent, esse mundos, credendum post omnem aliam cœnam, & ante Eucharistiam traditionem eam adhibuisse, ne quid aliud videri posset significare. Hæc denique ratione omnia, quæ omnes dicunt Euangelistæ, bene constant. Nam quod quidam obiciunt Ioannem in hoc capite ita post lotionem pedum sermonem illum, quem ex aliis Euangelistis constat post datam Eucharistiam a Christo habitum esse, ita continuare, vt lotio ipsa pedum similes post Eucharistiam facta esse videatur, leue admodum est. Prima quia post lotionem pedum, antequam sermonem illum inlerat, ponit ea, quæ a Christo antequam Eucharistiam traderet, dicta constat. Quale illud est, *ut non ex vobis traderet me*. Quemadmodum ergo non sequitur ea verba dicta ab eo esse ante lotionem pedum, ita non sequitur ante lotionem pedum Eucharistiam datam fuisse.

Cum Diabolus misisset in cor, vt traderet eum Iudas Simonis Iscariotes. Querendum hic primo loco est, quorsum hoc ediderit Euangelista. Cyrillus Chryostomus, Theophylactus, Euthymius, & Rupertus in hunc modum interpretantur, quamuis Diabolus iam immisisset in cor Iudæ, vt eum traderet, id quæ ille sciret, tamen non propterea desinit discipulorum, ac inter eos etiam Iudæ lauate pedes. Itaque ad commendandam Christi patientiam, clementiamq; hoc Euangelistam adiecit. Hoc ipsum indicat Augustinus, sensusque bene loco hæret. Quamquam nihil illud etiam videtur his verbis significari, proximum fuisse passionis tempus, ideoque Christum exemplum illud singularis humilitatis ex hoc mundo ad Patrem discessurum discipulis relinquere voluisse, sicut ante dixit, *sciam, quia venit hora eius, vt transierit ex hoc mundo ad Patrem*. Itaq; etiam num causam reddit, quare hoc potissimum tempore pedes discipulorum lauent. Tribus enim primis verbis tres rationes afferuntur, quæ omnes à versu 4. pendunt. Diabolum hanc cogitationem in cor Iudæ diet immisisset, non quod non alias quoq; malas cogitationes immittat: sed quod tam nefaria, & execrabilis fuerit cogitatio, vt non ab alio, quam à Diabolo profecta videri possit. Neminem tam scelera tum, ac flagitiosum esse mortalium, vt tantum fascino nisi auctore Diabolo in animum inducere potuisset. Propterea etiam, vt opinor, Euangelista Diabolum eius sceleris auctorem fecit, cum simpliciter dicere potuisset, cum cogitasset Iudas eum tradere, vt magis eius magnitudinem exaggeraret. Contrario profusus, id est, Diabolico spiritu Lutherani, ac Caluini Deum peccati, & quidem huius ipsius Iudæ auctorem faciunt; quorum magistrum primum Lutherum dicere non puduit non minus proditorem Iudæ, quam confessionem Pauli opus fuisse Dei.

Exod. 11. 11.

Inf. 11. 11.

Lutherani, & Caluini, qui Iudæum auctorem faciunt.

3. Sciam quia omnia dedit ei Pater in manus, & quia à Deo exiit, & ad Deum vadit. Et hic querendum quorsum hæc ratio pertinet. Rationem enim esse lotionis pedum modo docuimus. Chryostomus, & Theophylactus, indicant hanc esse sententiam, cum sciret Iesus omnia sibi à Patre sibi tradita esse, atque commissa, quæ ad salutem hominum pertinere illi viderentur, vt omnia perficeret: voluit etiam discipulorum lauari pedes, quod cum singularis esset humilitatis exemplum, magnopere ad eorum salutem, eruditionemque pertinere iudicauit. Recte quidem hæc sententia, sed quomodo cum hac interpretatione illud contineat. Et quia à Deo exiit, & ad Pat. em. vadit? Itaque meliore aliam interpretationem iudico, quam idem auctores duo, & tum etiam Cyrillus, & Theodori duo Hæreticores, & Mopsest adhibent. Cum talis actus esset, vt omnia illi in manus à Patre tradita essent, cum paulo post ad Patrem iturus esset, & ad eius confessorum dexteram, eo se tamen demiserit, vt discipulorum suorum pedes lauerit. Atque eodem modo D. Augustinus intelligit, & Gregor. lib. 3. moral. ca. 12. & Beda. Probabilis interpretatio: hoc tamen in ea desidero, vt ratio reddatur lotionis pedum, quam per Iudæum mihi habeo Euangelistam redere voluisse, & hæc ratione non redditur. Itaque etiam auctorem non habeo, hanc tamen lecturam rationem aliter interpretari audeo: vt his etiam verbis, quemadmodum duobus verbis superioribus, significauerit scisse Christum tempus passionis sue proximum esse, ideoque pedes lauisse discipulorum, vt & insignie humilitatis exemplum discipulis reliqueret: & præcipuum quendam erga illos amorem ostenderet. Hoc autem significat dicens scisse eum omnia sibi à Patre tradita esse, id est iam sibi licere ex Patris præcepto perficere omnia, quæ sibi commissis, ante non licuisset sibi fieri, quia tempus à Patre constitutum nondum aduenerat, iam venisset tempus, quo omnia sibi concessisset, omnia sibi liceret agere, quæ ad hominum redemptionem pertinere. Hoc etiam est, *Et quia ad Patrem vadit*, id est cum sciret tempus venisse, vt ex hoc mundo discederet, & ad Patrem iret, vt versu 1. dixerat. Bene quidem hoc ait illud, *Quia ad Deum exiit, quomodo conueniet*: Perinde est ac si diceret, sciens tempus esse, vt ad Patrem, vnde exierat, rediret: aut sciens venisset tempus, vt quem admodum à Patre exierat, ita ad Patrem reuertere. Quo autem modo intelligendum sit omnia Filio à Patre tradita esse, apud Lucam cap. 10. 21. & apud Matthæum cap. 11. 27. exposuimus. Occurrunt Chryostomus, Theophylactus, & Euthymius Arianorum obiectioni, Non posse hinc colligi filium minorem esse Patre, quod illi Pater omnia tradiderit: nam & Filium de contrario regnum Patri traditurum, vt ait D. Paulus 1. Cor. 15. 24. & tamen non ideo sequi Patrem minorem esse Filio. Facilius dictum erat Christum hic vt hominem loqui.

4. Surgit à cœna, & ponit vestimenta sua, & cum accipisset linteum circumplexus se. Singulare Christi exemplum singulari quoque diligentia Euangelista describit. Itaque non contentus dicere discipulorum suorum pedes lauisse, quæ summa erat historie, partes singulas & ante factam ipsam, & in facto, & post factam enarrat, quomodo de mensa surrexit, quomodo se ad lotionem pedum comparauit. Voluit vt opinor, & Christi commendare fidelitatem, qui non persuasorie, & negligenter: sed tanto studio seruile illud exerceat munusculum, vt nihil vquam aliud per totam vitam egille videretur, nullam eius partem, nullam præter misisse seruilem cœremoniam, & nos præter ea representantem Christi factum docere, vt

Interpretationes.

Arianorum obiectioni refellitur.

parem quoque in eo imitando diligentiam adhiberemus. Quomodo intelligendum, quod dicitur cœna surrexisse vers. 4. declarauimus. Hæc autem prima fuit pars admirabilis caritatis Christi, quod non quouis tempore, non quouis loco pedes lauerit, sed ad mensam cum esset, cuius non inditæ, atque lautius nihil magis videtur repugnare, quam quibus manibus cibos sumpturus sit, iis aliorum tractare pedes, *Quid autem mirum*, inquit, Augustinus, si surrexit à cœna, & posuit vestimenta sua, qui cum in forma Dei esset, sumit ipsum exinaniam? Vestimenta sua posuisse dicit, non omnia. nec enim nudus mansit, quemadmodum Origenes putat, qui ideo le linteum præcinctus ait, ne omnino nudus esset, sed superiore vestem retenta nisi mirum tunica illa in conspectu, de qua cap. 19. 13. idem Euangelista mentionem facit. Id præcipue Græca verba significant *καὶ περιεβρα*. Quam enim Romanum togam, aut pallium, id est summam vestem, Græci, vt ex Plutarcho discimus *τὸ ἰαυδῶν* appellabant. Mouere tam electorem potest, quod Euangelista plurali dixerit nuncio *τὰ ἰαυδῶν*, cum credibile non sit Christum plures vna togas habuisse. Quot vestes Christus habuerit apud Matthæum cap. 27. 35. disputauimus. Quod autem ad hunc pertinet locum, pluralem nuncium pro singulari positum esse arbitror, quod cum aliam, tum in hac potissimum se frequenter facimus Nam & Hispani, & Itali, & Galli vestimenta sua vocant, etiam vnam tantum habeat genus veltis. Ideo autem Christus summam posuit vestem, vt & ad præstandum seruile munus magis expeditus esset, non impediens superiore, atque laxiore veste: & vt non solum seruilem rem, sed seruilem etiam, vt modo dicebamus, more faceret: vnicam enim gestabant vestem, eamque minus longam, minus laxam, quoad ministrandum habiliores essent. Id etiam Christus imitari voluit, verum omnino esset, quod postea dixit D. Paulus, eum serui formam accepisse. Eodem pertinet, quod addit Euangelista Christum se linteum præcinctum. Quod non solum ideo fecisse putandum est, vt lotos discipulorum pedes tergeret, aut ne tunicam inter lauandam sordidaret, aut quod se nimium gauaret, vt Nicephorus putat libro 1. cap. 28. sed etiam vt seruilem etiam habitum imitaretur. Solebant serui linteos, aut linteos præcincti ministrare, quemadmodum nunc in Hispania, Gallia, & Germania ancillæ, in Italicis xenodochiis vni etiam faciunt. Auctor Gellius libro 12. cap. 3. vnde lictores ex Tullo liberto dictos putant.

5. Deinde misit aquam in peluim, & cepit lauare pedes discipulorum, & extergere lin. eo, quo erat circumplexus. Hoc etiam potuit Euangelista, & ad rem ipsam, & ad exemplum pertinere, quod Christus ipse sine cuiusquam alterius ministerio aquam miserit in peluim; quemadmodum Chrysolostomus, Theophylactus, & Euthymius adnotarunt, vt nos doceret, inquit, Theophylactus, scilicet, ac grauiter ministrare, nullis aliis, qui vobis subministrant, ministeris videntes. Notat Euthymius plus etiam videri Christum in hac re fecisse, quam dicitur Euangelista: credibile enim esse & peluim à domitio domus petuisse, & aquam quæsiuisse, atque portasse. Hæc autem aqua, inquit Ambrosius in prologo lib. 1. de Spiritu sancto, per ille cælestis: hoc prophetabatur, quo dicitur ille cælestis discipulorum suorum Dominus Iesus per des laueret. Quod mirum, inquit Augustinus, si misit aquam in peluim, vnde laueret pedes discipulorum, qui in terram sanguinem fudit, quo immunditiam dilueret, ecce aeternum? Quod mirum si linteos, quo erat circumplexus, pedes, quos lauerat, terxit, qui carne, quæ erat indurata, Euangelistarum vestigia confirmauit? Curiosus lectoris est querere vnde Christus, aut à quo discipulo lauandi fecerit initium paulo la.

Prima pars seu signum caritatis Christi.

Tract. 55.

Philippus 6. 7.

in Gamli 11.

Philipp. 17.

Tract. 55.

A quo dicitur paulo la.

te, non habebis partem meam, vt indicaret non iam de corporali, sed de spirituali ablutione loqui, qua non pars vna, sed totus mundatur homo, etc. non ista con-

firmat opinionem; tamen nimis argutum iudico. Nam hic Augustinus notat. Ita dictum est, si non laueris te cum de filio pedibus ageretur, quomodo dicitur afflicta, calcas me, cum sola planta calcatur.

9. Dicit et Simon Petrus, Domine non tantum pedes meos, sed et manus, et caput. Quia ratione ante pedes sibi lanaria Christo recubabat, quod id contra teuerentiam quam illi debebat, esse videretur; eadem nunc audies, quantum sua referat, totum se lauandum offerit. Ex quo intelligitur eum ante non inobedientiam, sed amorem potius, & obsequantiam erga Christum recubasse. Quam quidem si miraris, inquit Augustinus, lauanda tibi membra mea non solum ista non subtrabo, verum etiam prima subtraherem. Ne mihi negatus capiendam tui partem, nullam tibi nego ablendam mei corpora partem.

10. Dicit et Iesus, qui lotus est, non indiget, nisi vt pedes lauet, sed et mundus totus. Videtur Christus Petro respondere, Nihil nimis. Neque totum corpus, neque nullam partem eius lauari oportere; sed ea, quae sordida essent, membra, id est, pedes, quos etiam mundissimus quisque sordidus habet. Haud dubium, quin cum dicit, Qui lotus est non indiget, nisi vt pedes lauet, significet Petrum, & ceteros Apostolos, vt continuo declarat, non excepto Iuda, lotos esse; itaque necessarium quatenus qua lotione lotos intelligat, corporali nec in spirituali. Sunt qui de lotione merito corporea hoc intelligunt. Lotos enim fuisse discipulos, antequam mensae accumberent. Mortem enim omnium fuisse gentium, vt conuincit manus, antequam accumberent, abluerent. Dam famulis manibus lymbas, inquit ille. Id in primis apud Iudeos vsitatum, quorum mos non solum ante prandium, aut cenam, sed etiam inter prandendum, atque conandum saepe lauare, vt c. 16. Ioannes significauit. Ergo qui manus ante cenam lauissent, eos mundos esse totos, neque opus illis esse, nisi vt pedes lauarent, quos ante non lauissent. Nam in splendidis conuiujs supra docuimus, etiam pedes conuuijs lauare solitos. Quod cum in hoc conuiuio Apostoli non fecissent, cetera quidem lotos esse, quae lauria in conuiujs conlauerunt esset, hoc vnum deesse, vt lauaret pedes. Veretur ne haec interpretatio magis profana, quam Ecclesiastica sit. A mente quidem Christi alienam puto, qui non conuuiorum consuetudini, sed mysterio, quod hac lotionem designabat, vt supra docuimus, scribit voluit. Magna pars veterum auctorum per eam lotionem, qua Christus Apostolos lotos esse dicit, baptismum intellexerunt, quo qui semel abluti esset, eum non debere iterum baptizari, sed mundum esse totum, nisi si forte aliquid sordidum pedibus accessisset, id est, post baptismum aliquid peccati admisset. Itaque hinc colligunt Apostolos prius Christo baptismum recepisse. Sic Cypranus, Pacianus, Ambrosius, Augustinus, Gregor. Bernardus, & Rupertus in locis, quos vtriusque notauimus. Ego quidem Apostolos baptizatos fuisse non dubito, sed nihil non id videtur Christus hoc loco significare. Primum quia si baptismum intellexisset, non exclusisset Iudam, quem et credendum est fuisse quoque cum ceteris baptizatum. Deinde quia explicans causam Eusegesta, quare Iudam excepisset, non dicit propterea eum non fuisse mundum, quia baptizatus non erat, sed quia cum erant traditurus. Denique c. 13, exponens quomodo Apostoli mandati essent, ait, iam vos mundi estis propter sermonem, quem locutus sum vobis. Quae eadem verba Theodorus Heraclioes, Chrysostomus, & Theophylactus hoc loco legunt, eaque in eo etiam manuscripto codice, qui cum Graeca Catena

coniunctus est, inuenio. De spirituali igitur Christus lotionem agit; qui spiritualiter mundus est, id est, cui peccata iam remissa sunt, non indiget, nisi vt pedes lauet; totum enim esse mundum, & Graeci omnes auctores Chryl. Cyrillus, vtrique, Theodorus, Leontius, Theophyl. & Euthy. interpretantur. Sed ex his ipsis verbis oritur, quaestio, quo modo totus mundus est, qui indiget, vt pedes lauet, aut quo modo indiget, vt pedes lauet, qui totus iam mundus est? Quidam interpretantur totum esse mundum, cui omnia peccata remissa sunt, tamen opus esse, vt pedes lauet, id est, vt agat poenitentiam, quae ad modum David, postquam illi peccatum translaturum est, morte filij poenitent laur. 2. Reg. 12. 13. 14. Alii mundum esse totum, cui omnia iam peccata remissa sunt, qui credit, & omnia seruat precepta; sed indiget, vt pedes lauet, id est, vt confitetur etiam obferuet, quae ad modum adolecentis illi, qui etiam iam mandata seruasse responderat, Christus dixerat, Adhuc vnum tibi desit, si vni perfectus es, vade, vende omnia, quae habes, & da pauperibus, & veni, sequere me. Marc. 10. 21. & Matth. 19. 21. Quam interpretationem licet minus explicite apud Theodorum Mopsellensem inuenio. Alii non esse sensum iam esse totum mundum, qui lotus est; sed totum fore mundum, vbi pedes lauerit. Augustinus vero, & Beda perinde hoc intelligendum putant, ac si dictum esset, qui lotus est, totus est mundus praeter pedes, itaque non indiget, nisi vt pedes lauet. Recte Augustinus; sed non explicite, quomodo qui lotus est, non etiam pedes lotus sit, ac proinde mundos etiam pedes habeat, eoque indiget, vt eos lauet. Nam siue de baptismo loquitur, in eo totus, quantum est, lauat homo; itaque mundus etiam pedibus ab eo exiit; siue de peccatorum remissione, cum vnum peccatum remittitur, omnia remittuntur. Verum enim verbum illud est siue ex Augustino, siue ex alio quo auctore in scholis decantatum, quaedam impetris infidelitatis est ab eo, qui iustus & iustitiam est, dimidiam sperare veniam. Chryl. & Theophyl. videntur aliud agentes respondere Apostolos totos fuisse mundos, quod arctius ad doctrinam, & fidem, quia iam credebant, quid quid credendum illis erat; sed adhuc indiguisse, vt ipsorum pedes lauarentur, id est, vt illis remitterentur vetera peccata, quae ante quam Christi pro illis sanguis effunderetur, non existimant remitti potuisse. In magnis etiam auctoribus magni saepe scopuli latent, quos vitare debet. Quis dubitat etiam ante Christi mortem peccata remitti potuisse, cum multis Christus ipse dixerit remissa illis esse peccata? Remittebantur quidem ante, sed vi futurae passionis Christi, quem ad modum nunc vi iam praeterita remittuntur. Ductus igitur modis quaestione explicare possumus: aut totum esse mundum, cui siue per baptismum, siue alia quapiam ratione omnia mortalia peccata remissa sunt; habeat tamen pedes immundos; quia nunquam peccatis venialibus caret; vt Augustinum, Beda, Bernardum, & Rupertum interpretari diximus; aut quod magis probio, totum mundum esse, qui semel lotus est, id est, totum, & non ex parte, siue per baptismum, siue per aliquid aliud fuisse mundatum; indigere tamen, vt pedes lauet, id est, vt si qua fortasse peccata post conuixit, agat poenitentiam. Itaque quod Augustinus de solis venialibus peccatis intelligit, ego dum Cyprano de omnibus etiam mortalibus interpreto, quae post baptismum committuntur. Cum enim haec lotio pedum, vt diximus penitentiam moralium sit, & poenitentia peccatorum sit proprie mortalium, de mortalibus proprie peccatis intelligi hoc debet. Sensus igitur est, qui lotus est, totum fuisse iam mandatum, non opus esse, vt

Tract. 56.

Qualitatis lotus dicitur Apostolos Christi.

Virg. 1. Enid.

cap. 12.

Quoties mundus est qui indiget, vt pedes lauet.

Et pro uerbo aut quidem, posita est.

Interpretatio.

De Eusebio.

De deo, qui iustus & iustitiam est, dimidiam sperare veniam.

Deo 27.

Deo 27.

Tract. 58.

Deo 27.

Christus si iustitiam denegabit.

Mat. 23. 2.

se, vt aut iterum baptizetur, aut vt remissa iam illi peccata iterum remittantur; si ea respicias, mundum esse totum, tantum videndum est quid palactus, id est, venialis, eoque lotus, id est, mortalis culpa pedibus colligerit, vt pedes lauet, vt agat poenitentiam, vt probet se ipsum, & si de pane illo edas, & de calice bibas. Non displicet, quod quidam obseruauerunt, Christum ad consuetudinem eorum alluissse, qui in balneis lauant; qui totum quidem lotus, & mundi excusant etiam pedibus; sed quia pedibus terram calcant, statim eos inquinant, cum caetera sint mundi, idcoq; oportere iterum lauare pedes.

Et vos mundo estis, sed non omnes. Enariat significationem verbi mundi, quem ad modum paulo ante significationem verbi lauandi variatur. Nam prius, cum dixit, sed est mundus totus, intelligebat fuisse mandatum, etiam si iam mundus non esset; nunc autem cum dicit, Et vos mundo estis, intelligit mundum esse, ac sine mortalibus, grauius peccato Particula, Et, aut pro autem, aut pro quidem, posita est.

11. Sciebat enim quoniam esset, qui iterum dicit eum. Reddit causam Euangelista, cur dixerit Christus non esse mundos omnes, simulq; Christi diuinitatem declarat, qui siue in dice intimum conscientiarum discrimina cognouisset.

13. 14. 15. 16. Vos vocati me, & cetera, & Domine. Oratio directa ex H. beatorum idiomate, qualis illa apud Ieremiam c. 22. 18. Non plangebam eum, & cetera, & cetera, & non coherere abbas, & Domine, & cetera, & cetera, & non quidam interpretes non intelligentes maluerunt reddere, Vos vocati me magister, & Domine, & cetera, & cetera, sed fallaciter, quod magister, & Domine non dicitur nisi praesenti, & Christus ad dicitur voluerit, quomodo ad se absentes discipuli soliti fuissent appellare: id quidem verum est non solere nos vocandi casu nisi praesentis appellare; sed Christus tantum docet, quare praesentia se cum discipulis loqui solet: magister semper, & Dominum appellantes. Itaque melius nosse videtur interpret. Epiphanius quidem haec c. 30. de his malis & cetera legit, sed ad sensum magis, quam ad verba respicit. Docet Christus discipulos, quid ex suo illo facto uillitatis ea petere debeant. Id quod facit praedentia, atque moderatio. Primum quidem non dicit, Ego sum Magister, & Dominus etiam id poterat iure suo dicere; sed I, Vos vocati me Magister, & Domine, ne arrogaret de se loqui uideret, laudet enim se alieuis & nos totum, vt Chryl. & Theophyl. & Euthymius adnotant. Sed vt eum sibi titulum adueritatem, non ad gratiam danti confirmaret; & quia res ipsa postulat, vt uere magister, ac dominus non solum nomine credere, cum iude argumentum sumptus esset; ad dicit, Et benedictus sum etiam. Quibus uerbis, & ueritas, & necessitas docendi discipulos, & praeterita modestia, quod non seipsum magister, & dominum appellaret, sed ad appellandum se ipsa coactus fuerit assensus, omnia enim speciebus alicet arroganti. Homini in praesentem est, inquit Augustinus non te laudet os tuum, sed laudet te os proximi tui. Particulam enim est discipulorum, qui eum uocant, quae si laudet, non se extollit excelsus, nec potest recte dicit arrogans deus. Nobis namque, ex pedis eum nosse, non illi, nec eum qui cognoscit, si non si uidet ipse qui nouit. Si ergo non se laudando quasi arroganti uirare uoluerit, nobis sufficiens denegabit. Notat Chryl. & Theophyl. hunc locum deum appellare. Nam cum alibi dixisset, Deum nunc iudicans; hic se eum ipsum magister, & Deum eorum esse docet, quem illic unum esse dixerat Deum. Eodem argumento Hilarius lib. 9. de Trin. uisus est. Caetera, quae in hunc locum dici poterant, pag-

tim ipsa per se perspicua sunt, partim a nobis apud Matt. c. 10. 24. explicata. Hoc indicandum, argumentum Christum ex concessis, Vos vocati me Magister, & Domine, & discipulum non esse super magistrum, nisi, seruum super dominum, si ergo ego laui pedes vestros, multo magis vos alterum alterum pedes lauare conuenit. Suo exemplo humiles esse docet, sed speciem ponit pro genere, non per lotionem pedum, quod omnium ministerium humillimum est, omnia exempla, omnia ministeria intelligit humilitatis. Dicit, inquit, ame, quia mitis sum, & humilis corde, & inueniatis requiem animabus uestris.

17. Si haec scitis, beati eritis si feceritis ea. Si scieritis feceritis, aut si scieritis, si intellexeritis, & feceritis, si & crederitis seclandam, & exercendam humilitatem esse, ut saluati sitis, quem ad modum & uerbis, & exemplis docuit, & eam re ipsa exortauerit. Scire sumitur pro credere, ut saepe alibi notauimus. Vnde colligitur solum fidem ad salutem satis non esse.

18. Non de omnibus uobis dico. Quid dicit se non de omnibus dicere: Beatos esse, sic enim eos appellauerat. At quoniam dixerat esse beatos, sed beatos fore, ea, quae docuerat, credere, ac facere, quod & in Iuda poterat conuenire, qui & ipse beatus fuisset, si ea credidisset, fecissetque. Ita est, sed sumpta occasione magis uerbo, quod vsurpauerat, docet non omnibus titulum illum conuenire, non omnes aut esse, aut futuros esse beatos; sed eos tantum, quos ipse elegerat.

Ego scio, quos elegerim. Iacertum de qua loquatur electione, de ea ne, quae ad uitam aeternam, an de ea, quae ad Apostolatam electi fuerant. Augur quidem Beda, & Rupertus de electione ad beatitudinem interpretantur eo maiore specie probabilitatis, quod de beatitudine proximis ageretur uerbis. Si haec scitis, beati eritis, si feceritis ea. Magis tamen probio Euthymium sententiam, qui de electis ad Apostolicam officium uidet exponere. Os seruo enim Christum nunquam alibi conuoluisse per destinationem hominum ad gloriam sibi tribuere; eam semper scriptura Patri tribuit; non quod non omnes tres diuinae personae praedestinent, sed quod praedestinate pars quae iam, & praedestinate, quae Patri per attributionem accommodatur. Quo ergo modo dicit, Ego scio, quos elegerim, indicans haud dubie ceteros quidem Apostolos elegerit; Iudam uero non elegerit, cum alio loco de electione ad Apostolatam loquens dicat, Nonne ego uos duodecim elegi? c. 6. 70. quod non uidetur alia ratione explicari posse, quam si dicamus, quem ad modum D. dicit Augustinus hic de electis non ad gloriam, illic de electione ad Apostolatam agi. Id quidem facilius & explicatur, & intelligitur; sed non semper quod facilius est, id est, etiam ueritas; & potest etiam intelligi, quamuis utroque loco de electione ad Apostolatam agi dicamus. Omnes enim Apostolos, etiam Iudam ad Apostolatam Christus elegerat, & vt perseueraret, elegit; sed quia sciebat alios perseueraturos, Iudam non perseueraturum indicat, sed illos elegerit, hunc non elegisse, non quod non elegerit, sed quod eum elegerit, iam sciebat eum non magis perseueraturum, quam si non elegerit. Eodem enim modo dicere potuisset, Ego scio, qui Apostoli mei sunt, quod si dixisset, non uis significat Iudam Apostolum non esse, sed dignum non esse Apostolice gradum. Eodem ergo modo dicit, Ego scio, quos elegerim, non indicans aliquos ad electionem non esse, sed aliquem eo gradu non esse dignum, electionisque suae minime responderet. In eandem sententiam quod modo alio alii dicunt, sensum esse, Ego scio, quos elegerim, id est, quales sint, quos elegerim. Quod ipsum dupliciter potest habere sensum, aut, Ego scio, quales elegerim, id est, quales essent, cum eos elegerim, quales scilicet bonos, Iudam uero malum; idcoq; dico non omnes beatos esse; aut, Ego scio, quales mo sunt, quos

Mat. 11. 29.

Solue praecedere.

Prudens rationem ad gratiam Patri tribuit, Iudam Christi, & scriptura, uer. 16.

bonos, boni cum essent, elegi, alios nempe nunc esse bonos iudam malum: ita vt electio afferat tanquam cognitionis causa: quasi dicat, quomodo ignorare possim, quales sint, quos egomet elegi: quomodo non cognoscā domesticos meos? Hoc magis probō, quia vt alibi docuimus, probabile non est iudam, qui a Christo electus est, non fuisse bonum.

Sed vt adimpleatur scriptura, Qui manducat meum panem, leuauit contra me calcaneum suum. Imperfectam, & pendente esse sententiam nemo non videt; itaque, omnes concedant aliquid intelligendum, quod intelligendum sit, queritur. Quādam intelligunt verbum, oportet. Sed oportet nimium scripturā impleri: quod & gainfam est auctor, & quia alienum a verbis est, recipere non possum. Alii subintelligunt, propterea ego fero illū vt scriptura adimpleatur. Alii, sed propterea elegi eum, cui talem iam esse, aut talem futurū scire, vt impleatur scriptura. Ego ex eo, quod agebatur, eliciendum esse arbitror, quia accommodatissime intelligi debet. Dixerat Christus, Non estis mundi omnes, ego enim scio quos elegerim, indicans aliquem inter eos esse proditorē: et ergo ipsum intelligendum: sed propterea non omnes vos mundi estis, propterea vnus vestrū est proditor, vt adimpleatur scriptura. Similis phrasia sup. c. 9. & infra c. 14. 31. & 15. 25. & Mar. 4. 22. & 9. 12. & 14. 49. Quod attinet ad testimonium scripturā: Christus hoc loco citat, ex Psal. 40. Iamprimum est; vbi David deplorans calamitatem suam, queritur domesticos etiam ac familiares suos contra se rebellasse; eos intelligens, qui seducti, & abalienati ab se Abrahāem filium se abantur. Neque necesse est, vt Archiphel, vt perique volunt, aut aliquis alius vnus intelligatur; nam etiam tantum de vno loquitur, rebelles omnes intelligit. Hoc testimonium Christus non solum ad se accommodat, vt quidam putant, significans idem sibi, quod David accidisse; sed etiam de se proprie dictū interpretatur, David quem in sua persona, quid iudas aduersus ipsum factus esset, expressisse. Hanc enim vim illo habent verba, sed vt adimpleatur scriptura; Vbi dictū est, quemadmodum c. 12. 38. notauimus, nō causam, sed effectū, & eonsequeutiōē significat. Quod & hoc loco Theoph. & Euth. obseruauerunt. In citato vero testimonio neque per omnia Hebraicam lationē, neque versionem Septuaginta Christus secutus est. sed secutus est verū sensum; Hebraice est *דבר עלי לראי* magnificauit contra me calcaneum, vt verbum e verbo reddā. Metaphora a luctatoribus sumpta est, inter quos, qui vi alterū deiicere non possunt, hac arte deiiciunt, premunt calcaneo aduersarii tibiā, itaque aut feriūt, aut stringunt posteriorē eius partē, vt concidat. Magnificandi autē verbum & leuare significat, vt Christus hoc loco vertit; & audaciam, superbiāque; de claret. Quod Latini dicunt eo audaciae, aut superbie progrellus est, *Lingua nostra magnificauimus*, inquit imp. pii, Psal. 11. 5. id est audacter, & elate loquemur. Hanc proprietatem habet hoc loco; quemadmodum si Latine dixerit, qui debebat panem meum eo impudentia, & superbia peruenit, vt ausus fuerit si audibus meis detragere meo deturbari. Eandem vim habere potest legendi verbum, quo vnus est Christus. Quod dicit, *Qui adibat panem meum*, summam coniunctiōē, familiaritatemque significat. Nalli enim a quo nobis familiares sunt, atque ij, quibuscum communiē habemus meam.

19. *Amodo dico vobis, primum quam fiat, vt cum factum fuerit, credatis, quia ego sum.*] Cyrillus, Theophyl. Euthy. Aug. Beda. Rupertus, vt sciat me esse eū, de quo David illic locus est; ita vt significet, non aliunde eos cognituros esse de se scripturā illam intelligi oportere, nisi ex euentu ipso, quod videri sint in ipso illā impleti. At iō quōd modo quid opus erat, vt illis id pre-

diceret, si non ex eius predictione, sed ex euentu; rei scripturam erat intelligitur; sciat erat, vt ipso tacere, re autē ipsa loquentē cognoscerent. Deinde quid referrebat scire eum esse, de quo scriptura loqueretur, eū ex scriptura illam Deum, aut Christū esse probari nō posset, quod erat Apostolis in primis necessarium. Alii interpretantur, vt creditis, quia ego sum, qui sum, id est, vnus ille Deus, cuius propriū nomen est esse, vt Exod. 3. 14. Erat quidem Christus vnus ille, & vnus Deus, sed nō credo hoc loco id voluisse significare. Sicut ergo est, vt creditis, quia ego sum, q̄ esse dicitur; me verū esse Christū, non simulatorem; verū Deum, quies omnes ante quam eueniant, persepetas habeo, quod propriū diuinitatis est. Simile notauimus phrasim. c. 8. 28. Nō ergo ex eo, quod scripturam in eo impletam viderēt, sed ex eo, q̄ rem ita euenire conerent, quemadmodum ipse perdidit, cogitauerit, sed diuinitas erat eum esse Christum. Quid ergo in non idā cognouerant, atque ete dederant? sane quidem. Iam enim dixerant, *Quo ibimus? vbi vna aeterna habes, & nos credidimus, & cognouimus quia tu es Christus Filius Dei.* Sed dicit eos tunc cum euentū viderent, credituros, quia tunc magis, ac magis crediderant. Notauimus c. 12. n. scripturā saepe dicere fieri aliquid non solum cum fieri incipit, sed etiā cum magis fit; sicut eo in loco dicuntur confessa in vinum aqua Christi discipuli in eum credidisse, non q̄ tunc cepissent credere, sed quod magis, q̄ antea credidissent. Quae reliqua sunt vsq; ad 7. 31. apud Matth. c. 10. 42. & c. 16. 21. explanauimus.

31. *Cum ergo exisset, dixit ihs, Nunc clarificauit filius hominis, & Deus clarificatus est in eo.*] Ab hoc loco vsque ad cap. 18. refert Euangelista sermonem illum bene longū, & diuinorum salutariumque praeceptorum plenum, quem Christus per aetā cōnā, & gressus; ad predictionem iuda, antequam a cenaculo ad horū Gethsemani egrediretur, ad vñ decim, qui reliqui etā, discipulos habuit. Quid iudas apud illum manifestum orationem in eo consumpsit, vt eum a concepto scelere reuocaret, variis modis indicās ferre se q̄ se esset traditurus: postea qui ille abiit, eo sermonem omnem conuertit, vt ceteros Apostolos consoletur, instruat, conseruetque salutarios documentis. Hoc ipsum voluit Euangelista declarare eū dixit, *Cum ergo exisset*, indicans iudae discipulo occasione Christo praebuisse sermonem conmutandi; & de glorificatione sua agendi. Nunc, inquit, clarificatus est filius hominis. Quando nunc? quando iudas iam ad vendendum me ad mortem egressus est, vt recte Origenes, & Augustinus animaduertit: quemadmodum si fortis in bellum dux accepto nuntio futuri die praesidi gestis laetitia dicat, hodierno ego die in mortalem gloriam consecutus sum; aut, quod maiorem emphasim habere, nunc ego beatus sum, nunc immortalē nomē consecutus; loquens per praeteritū de re futura, vt ostendat se tam certam habere victoriam, quam si eam iam teneret manibus, quam si triumphas in patriam reuenteretur. Eodem enim modo loquitur Christus, Nunc clarificatus est filius hominis, crucis suae victoriam clarificationem suam vocās, quod ob eam datum illi fit nomen super omnem nomen, vt in nomine ihs omne genu flexatur, caelestium, terrestrium, & infernorum. Sic Origenes, Chylostomus, Cyrillus, Theodorus Heraclaeus, & Theodorus Mopsuest. Leontius, Theophylactus, & Euthymius, id est Graeci omnes auctores interpretantur; inter Latinos etiam Rupertus. Querunt autem Cyrillus & Leontius, quomodo nō sic clarificatum, id est clarificandum esse dicat, cum tot ante miraculis satis, superque clarificatus esset. Respondent in hanc fere sententiam, eam claritatem, quam miraculis consecutus fuerat; si cum ea comparatur, quā postea

victor per crucem hoste obsecutus est, tenebras fuisse. Et vero ita est, nullū tam aperte eius diuinitas, atque in cruce cognita est. Notauit Euthy. videri Christum ad c. 11. 28. 29. alludere, vbi dixerat, *Pater clarificatus nomen tuum, Paterque respōderat, et clarificatus, & iterum clarificatus.* Hoc enim esse, Nunc clarificatus est filius hominis, id est venit tempus, cum promissio illa Patris implebitur, vt clarificādo filio hominis clarificet nomē suum. Pro eodem enim accipitur filium hominis, & Patrem in filio hominis clarificari, quia honor filii Patris est; aut vt Theodorus Heraclaeus interpretatur, clarificatus est filius hominis, quia per crucem Diabolum vicit; Pater vero, quia cum a mortuis suscitauit. Quod ergo Augustinus ait clarificatum nunc esse filium hominis, id est egressū, separatoque proditore iuda per Christū, ceterorumque Apostolorum societatem, in qua nullus iam proditor, nullus iam reprob. esset, ea significat gloriam, eam beatorum claritatem, in qua nihil conquinatum futurū sit; morale esse potest; literale quidem certe non est. Quae potest, quare Christus nunc mortem suam clarificationē appellauerit, quae non claritas, sed ignominia videtur fuisse, vt August. ait. Si extremam speciem peccet, obscuritas erit; si latente fructum, si consecutus esse eū summā p̄fecto claritas, quod per eam, vt diximus, Diabolum vicerit, mortem debellauerit, mortē aboleuerit. Ad hoc ipsū quærimus, quare ipso sensu clarificationem hic potius, quam morte; aut aliquo alio modo appellauerit. Purā Rupertus occasione ita loquendo ex nocte Christum lumpsisse, quae tunc erat; quasi diceret, Nox quidē est, tamen nō ista magnam mihi claritatem afferet. Aliter viderit. Vt etiam ratione Chylostomus indicauit. Volebat inflāte morte discipulos consolari, confirmareque, ne ignominia passionis eius deterreretur, & in fide vacillarent. Ideo quam illi ignominiam obiectionemque iudicasset, si prius moniti non fuissent; eam ipse, cum vere posset, honorifico, & splendido nomine clarificationem vocat. Obseruat Cyrillus, & Leontius aduersus Nestorianos, cum dicit, clarificatus est filius hominis; & Deus clarificatus est in eo, eundem & filium Dei, & filium hominis esse significari.

32. *Si Deus clarificatus est in eo, & Deus clarificabit eum in semetipso, & continuo clarificabit eum.*] Probat fore, vt Pater Filium clarificet, quia cum Pater ipse per Filii mortem clarificandus esset, quemadmodum & per mortem Patris suo quodam modo clarificandus dicitur c. 11. 19. & credendum esset Patrem propterea gloriam suam non neglecturum sed quam diligentissimē, & quam primum caraturum, sed itas quisque res gnauerit ceteri, clarificaturum profecto Filium, id quod primum dicto igitur illa si non conditionalis, sed casualis est. Si pro q̄, vt vulgo dici solet. Paulo aliter August. Si Deus, inquit, clarificatus est in eo, quia non venit facere voluntatem suam, sed voluntatem eius, qui misit illum; & Deus clarificabit eum in semetipso, vt natura humana, in qua est filius hominis, quae a verbo aeterno suscipitur, etiam immortalitate donetur. Rupertus autē in interpretatione alienā iudicat. Sed dicit aliquis, inquit, Videret hoc scire quis potest, quod morte sua Deum clarificauerit iste filius hominis: Ad hoc obuiam, hoc, inquit, experimentum habebitis: si Deus clarificatus est in eo, id est in morte eius, & Deus clarificabit eum in semetipso, scilicet resuscitando eum a mortuis, & constituendo eum ad dexteram suam in caelestibus.

33. *Vultis adhuc modicum vobiscum sum. Quare me, & sicut dixi iudaeis, quo ego vado, vos non potestis venire, & vobis dico modo.*] Non leuor hic Augustini, & Bedae sententiam, qui existimant ideo hoc Christū adiecit, ne qua dixerat Deum clarificaturū cito esse filium suum, arbitrarentur statim liberta eripiendum esse, vt

eum praeterea videri non essent: non ita esse adhuc aliquanto tempore cum ipsis futurum esse. Nō enim id mihi Christus agere videtur, vt doceat te nō statim illis eripiendum, sed potius, vt doceat paulo post eripiendum esse. Confirmat enim, quod ante dixerat, tempus aduenisse clarificationis suae; hoc sensu dixerat c. 7. 33. *Adhuc modicum tempus vobiscum sum, &c. 12. 35. Adhuc modicum lumen in vobis est, & infra c. 16. 16. 17. 19. Modicum, & iam non videbitis me.* Atque ita omnes protius alii veteres auctores intelligunt, quos paulo post lūm nominaturū. Non caret causa, quod discipulos suos filios hoc loco praeter consuetudinē appelleret, sed causam non omnes eadem esse putant. Cyrillus, quod omnes homines quāuis perfecti comparatione deputari sint, quos solent vni matris iam are filios appellare. Chylostomus, & Theophylactus, ne quia talem, quod iudaeis dixerat, illis dicebat, putare se eodem apud illū gradu atque iudaeis esse. Filios enim appellādo a iudaeis discensisse. Euthymius filios vocasse indicat, vt ostendat eorum se & magnitudo, & creatorem esse. Ratio ex eo, quod agitur iam eadē mihi videtur. Volebat Christi discipulos, quos paulo post licitatus erat consolari, vt illi ipsi auctores Chylostomus, August. Theophylactus, & Euthymius, tradunt, vtrique igitur non solum sententiis, sed etiam verbis ad consolationem accommodatis. Idcirco filios vocat. Etiam Graece nomine vnus est Euaγγελισται diminutiuo *παιδια*, cuius etiam rei Rupertus rationem reddidit, sed non satis, vt opinor, solidā; falso enim nititur fundamento Christi: quae non dum baptizatos fuisse ante passionem Christi: quae non dum filii, id est fortes, atque robusti sed adhuc *παιδια*, i. imbecilles & infirmi erant. Si qua eius rei causa fuit, illa meo iudicio fuit eadem, propter quam filios appellasse diximus, vt paterno, blandoque verbo tristis consolaretur; blandius autem est puerum filiolam, quam filium appellare. Querit a nonnullis, quodnam tempus illud intelligat, quod modicum appellat. Augustinus, & Beda, idemque Leontius probabile ducit, tempus, quod vlt; ad ascensionem eius in caelum reliquum erat, intelligunt. Id enim ipsum intellexisse, cum iudaeis dixit c. 7. 33. *Adhuc modicum vobiscum sum.* Probabile hoc quidem est: sed illud probabilius, quod omnes Graeci auctores se sentiunt, Theodorus Heraclaeus, & Mopsuest. Chylost. Cyrillus, Leontius, Theophylactus, Euthymius, & ex Latinis Rupertus tempus passionis designat. De passione enim agebat, & vsque ad eam cum discipulis futurus erat. Nam et si post resurrectionē, vt ait Lucas Act. 1. 3. per quadraginta dies cū illis fuisse dicitur, tamen quia nō humano, & mortali, vt ita dicam, more, sed pene spiritali, atque diuino cum illis erat, non illis se demonstrans, nunc se subducens, non dicitur comparatione prioris temporis, cum illis fuisse, sicut ipse loquitur Christus Lucae 24. 44. *Hac sum verba, quae locutus sum ad vos cum adhuc essem vobiscum.* Hinc colligitur quomodo, quod loquitur, intelligendū sit. Quare etis me, & sicut dixi iudaeis, quo ego vado, vos non potestis venire. Augustinus enim, & quicunque, dicitur Christum tempus ascensionis in caelum suae designasse, putant sensum esse non posse discipulos in caelum euntes sequi: quod interpretantur non potuisse tunc mortales adhuc homines, post mortem tamen secuturos. Itaque alio sensu hoc Apostolus, quam iudaeis a Christo dictū esse. Iudaeis significauit, fore, vt nunquam in regnū caelorum, quo Christus ibat, ingredierent, Apostolus, fore, vt quādiu in mortali maneret corpore, ingredi non possent, ingressuros tamen postea. Propterea addidit, *Et vobis dico modo, quati sensus sit, iudaeis non dixi modo eos venire non posse, sed absolute venire nō posse, id est nunquam posse; vobis autem dico modo,*

Psal. 40. 10.

Th. 20. 20.

Responsio Mauri.

Th. 10.

Vi. effectum & conuenientiam significat hoc loco.

Magnificandi di. verbum quia significat.

Sup. c. 6. 9. 63. 9. Scriptura idem n.

Apoc. 21. 27. Mortis ius est clarificatio em vocat Christi.

Phil. 11.

Quomodo se clarificauit cum dicit Christum.

Ephes. 1. 20.